

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять
з курсу «МІКРОЕКОНОМІКА»
для студентів першого освітнього рівня
спеціальності 075 Маркетинг
денної форми навчання

Методичні вказівки до семінарських занять з курсу «Мікроекономіка» для студентів першого освітнього рівня спеціальності 075 Маркетинг денної форми навчання/ Укл.: к.е.н. О.В. Губарь – Запоріжжя: НУЗП, 2023. – 31 с.

Укладач: О.В. Губарь, к.е.н., доцент, кафедри економічної теорії та підприємництва НУ «Запорізька політехніка»

Рецензент: В.В. Корольков, к.е.н., проф., декан факультету економіки та управління НУ «Запорізька політехніка»

Відповідальний за випуск: О.Г. Бурма, провідний фахівець кафедри економічної теорії та підприємництва НУ «Запорізька політехніка»

Затверджено на засіданні кафедри
«Економічної теорії
та підприємництва» НУЗП
Протокол № 11 від 05.06.2023 р.

Погоджено на НМК ФЕУ
НУ «Запорізька Політехніка»
Протокол № 43 від 30.08.2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
2. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	9
Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки.....	9
Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача...	10
Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача.....	11
Тема 4. Аналіз поведінки споживача.....	12
Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємодія.....	14
Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства.....	16
Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника.....	17
Тема 8. Витрати виробництва.....	18
Тема 9. Ринок досконалої конкуренції	19
Тема 10. Монопольний ринок.....	20
Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція.....	22
Тема 12. Ринок факторів виробництва.....	24
Тема 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту...	26
Тема 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства.....	28
3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	30

ВСТУП

Доцільність вивчення курсу «Мікроекономіка» зумовлена її приналежністю до фундаментальних загальноекономічних наук, що формують фаховий світогляд майбутніх маркетологів. Ефективний розвиток маркетингової спеціалізації потребує від фахівців чіткого розуміння механізму взаємодії всіх базових суб'єктів ринку, функціонування ринків факторів виробництва, побудови стратегії поведінки виробника в залежності від ступеня конкуренції на ринку готової продукції, прогнозування ланцюга причинно-наслідкових зв'язків в економіці з метою визначення очікуваних результатів рішень, що приймаються на рівні мікросистем. Саме мікроекономіка вивчає поведінку та механізм прийняття рішень окремими економічними суб'єктами – мікросистемами, що прагнуть досягти мети за наявних обмежених ресурсів, котрі можливо застосувати альтернативно. Оволодіння курсом повинно виробити у студентів навички практичного використання мікроекономічного аналізу в процесі прийняття управлінських рішень в сфері маркетингу. Набуті знання мають стати складовою загальної культури спеціаліста.

Засвоєння мікроекономічних принципів дозволяє аналізувати ринкові ситуації, оцінювати фактори попиту та пропозиції, а також розробляти ефективні маркетингові стратегії. Знання мікроекономіки сприяє раціональному використанню ресурсів підприємства та прийняттю оптимальних рішень у динамічних ринкових умовах.

Опанування концепцій конкуренції, ціноутворення та ринкових стратегій є ключовим для адаптації до сучасного бізнес-середовища та розробки дієвих маркетингових рішень.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Мікроекономіка» полягає у розкритті принципів функціонування окремих господарських суб'єктів через надання студентам необхідних знань та аналітичних інструментів для прийняття ефективних маркетингових рішень та адаптації до змін в сучасному бізнес-середовищі.

Завдання:

- знати теоретичні основи функціонування суб'єктів ринку в умовах обмеженості ресурсів в різних ринкових структурах;
- розвинути техніку ринкового економічного мислення;
- навчити використовувати теоретичний інструментарій мікроекономіки у дослідженні та прогнозуванні економічної поведінки суб'єктів господарювання;
- навчити самостійно виконувати техніко-економічні розрахунки, пов'язані з обґрунтуванням раціональної поведінки суб'єктів мікросистеми.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати:

інтегральну компетентність: Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері маркетингової діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування відповідних теорій та методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності:

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК13. Здатність працювати в міжнародному контексті.

фахові компетентності:

СК3. Здатність використовувати теоретичні положення маркетингу для інтерпретації та прогнозування явищ і процесів у маркетинговому середовищі.

СК4. Здатність проваджувати маркетингову діяльність на основі розуміння сутності та змісту теорії маркетингу і функціональних зв'язків між її складовими.

СК5. Здатність коректно застосовувати методи, прийоми та інструменти маркетингу.

СК6. Здатність проводити маркетингові дослідження у різних сферах маркетингової діяльності.

СК7. Здатність визначати вплив функціональних областей маркетингу на результати господарської діяльності ринкових суб'єктів.

СК14. Здатність пропонувати вдосконалення щодо функцій маркетингової діяльності.

очікувані програмні результати навчання:

ПР3. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань у сфері маркетингу.

ПР5. Виявляти й аналізувати ключові характеристики маркетингових систем різного рівня, а також особливості поведінки їх суб'єктів.

Міждисциплінарні зв'язки:

Викладання навчальної дисципліни «Мікроекономіка» ґрунтується на попередньому вивченні здобувачами вищої освіти дисциплін «Політекономія», «Вища математика для економістів». Вивчення дисципліни в майбутньому знадобиться для опанування дисциплін «Макроекономіка», «Регіональна економіка», «Економіка підприємства», «Планування та організація підприємницької діяльності», «Економіко-математичні моделі в економіці», «Маркетингове ціноутворення».

1. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекції	практ.	лаб.	інд.	с.р.		лекції	практ.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
<i>Змістовий модуль 1. Теорія поведінки споживача</i>												
Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки	10	2	2	-	-	6	10	1	-	-	-	9
Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача	10	2	2	-	-	6	13	-	-	-	-	13
Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача	10	2	2	-	-	6	10	1	-	-	-	9
Тема 4. Аналіз поведінки споживача	10	2	2	-	-	6	10	-	1	-	-	9
Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємодія	10	2	2	-	-	6	9	-	-	-	-	9
<i>Змістовий модуль 2. Теорія поведінки виробника</i>												
Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства	10	2	2	-	-	6	10	1	-	-	-	9
Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника	10	2	2	-	-	6	10	-	1	-	-	9
Тема 8. Витрати виробництва	10	2	2	-	-	6	10	-	1	-	-	9
Разом за модулем 1	80	16	16	-	-	48	82	3	3	-	-	76
Модуль 2												
<i>Змістовий модуль 3. Теорія ринкових структур та ринків факторів виробництва</i>												
Тема 9. Ринок досконалої конкуренції	11	2	2	-	-	7	12	-	1	-	-	11
Тема 10. Монопольний ринок	11	2	2	-	-	7	8	1	-	-	-	7
Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція	15	4	4	-	-	7	12	-	1	-	-	11
Тема 12. Ринок факторів	11	2	2	-	-	7	12	1	-	-	-	11

виробництва												
<i>Змістовий модуль 4. Загальна рівновага та інституціональне забезпечення ефективного функціонування ринку</i>												
Тема 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту	11	2	2	-	-	7	12	1	-	-	-	11
Тема 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства	11	2	2	-	-	7	12	-	1	-	-	11
Разом за модулем 2	70	14	14	-	-	42	68	3	3	-	-	60
Усього годин	150	30	30	-	-	90	150	6	6	-	-	138

2. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1: ПРЕДМЕТ І МЕТОД МІКРОЕКОНОМІКИ

План семінарського заняття

1. Мікроекономіка в системі економічних наук. Основні стадії розвитку предмету.
2. Предмет, суб'єкт та об'єкти мікроекономіки.
3. Методи мікроекономічного аналізу.
4. Крива виробничих можливостей та альтернативна вартість.

Теми для рефератів і доповідей

1. Історія мікроекономічної думки в Україні.
2. Мікроекономічний аналіз та його місце в економічних дослідженнях.
3. Зміна меж виробничих можливостей України в умовах економічної кризи.

Проблемні питання до теми

1. Яке місце займає мікроекономіка в системі економічних наук?
2. Визначте об'єкти та суб'єкти дослідження мікроекономіки.
3. Чому моделювання є одним із основних методів мікроекономіки? Чи може моделювання розглядатися в якості універсального засобу дослідження економічного життя?
4. Чим відрізняється позитивний та нормативний аналіз в економіці? Наведіть приклади.
5. Чи враховуєте ви в повсякденному житті принцип альтернативних затрат? Яка мотивація вашого економічного вибору?
6. Обмеженість яких ресурсів стримує економічний розвиток України? Як, на ваш погляд, варто вирішувати проблему рідкості цих ресурсів?

Розв'яжіть задачі:

1. Менеджери Іванов, Петров та Шевченко повинні поїхати на конференцію до Києва. Подорож можна здійснити або поїздом, або літаком. Вартість квитка на поїзд - 100 г.о., час переїзду - 8 годин. Вартість квитка на літак - 400 г.о., час перельоту - 2 години. Доход менеджера Іванова становить 30 г.о. на годину, Петрова - 50 г.о., а Шевченко - 60 г.о.

Визначте, який вид транспорту повинен вибрати кожен менеджер?

2. Фінансист Шевченко, дохід якого становить 40 г.о. за одну годину роботи, хоче зробити ремонт у своїй кімнаті. Він може зробити це самостійно за 10 годин. При використанні послуг найманого будівельника, ця ж робота буде виконана за 5 годин.

Визначте, якою має бути годинна ставка заробітної плати будівельника, щоб фінансист Шевченко скористався його послугами.

3. Визначити величину виробничих можливостей виробництва двох видів продуктів А та Б при використанні двох видів ресурсів. Загальна кількість першого ресурсу на тиждень становить 640 одиниць, другого 400 одиниць. Одиниця продукту А потребує витрат 4 одиниць першого ресурсу та 5 одиниць другого. Одиниця продукції Б відповідно 4 одиниць та 1 одиниць ресурсів.

4. Менеджер Костюк заробляє за годину 10 г.о. Його сусід на пенсії. У магазині за продуктами за 8 г.о./кг потрібно стояти в черзі годину, за продуктами за 12 г.о./кг черги немає. За якого обсягу покупки раціональним є придбання дешевших продуктів для менеджера Костюка? Його сусіда?

5. В селі Калинівка мешкає 100 осіб. Вони займаються збиранням картоплі і буряків. Протягом дня кожний збирає 200 кг картоплі або 300 кг буряків. Побудуйте криву виробничих можливостей. Припустимо, в село завезли техніку, за допомогою якої кожен з працюючих жителів щоденно може збирати 500 кг картоплі. Як зрушиться крива виробничих можливостей?

Як зміниться положення початкової кривої виробничих можливостей, якщо природний приріст населення складе 10 осіб, а еміграція - 6?

Література: [1, 2, 6, 7, 9, 10, 11, 13,18]

ТЕМА 2: ПОПИТ, ПРОПОЗИЦІЯ, ЇХ ВЗАЄМОДІЯ

План семінарського заняття

1. Теоретичне та графічне визначення попиту та пропозиції.
2. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага:
  - а) виграш споживача і виграш виробника;
  - б) формування рівноваги за Вальрасом, за Маршалом;
  - в) «павутиноподібна» модель.
3. Еластичність попиту та пропозиції:
  - а) види еластичності;
  - б) практичне значення теорії еластичності.

Теми для рефератів і доповідей

1. Практичне використання концепції перехресної еластичності попиту в обґрунтуванні цінової політики продавців взаємозв'язаних товарів.
2. Практичне використання концепції еластичності попиту за доходом в обґрунтуванні цінової політики підприємства.

Проблемні питання до теми

1. Назвіть нецінові фактори попиту. Покажіть графічно їх вплив на криву попиту.
2. Назвіть нецінові фактори пропозиції. Покажіть графічно їх вплив на криву пропозиції.
3. Чому при розрахунку дугової цінової еластичності попиту застосовують метод центральної точки?
4. Наведіть приклади товарів з високою еластичністю за ціною, за доходом. Який знак має перехресна еластичність субститутів та комплементів?
5. Чи є необхідність державного контролю за цінами і які його наслідки?

2. Розв'яжіть задачі:

1. Функція попиту на товар має вигляд: $Q_D = 100 - P$; функція пропонування: $Q_S = 2P - 50$. Визначте:
  - а) параметри ринкової рівноваги (дайте графічну ілюстрацію);
  - б) цінову еластичність попиту і пропонування у точці рівноваги.
2. При ціні квитка 40 г.о. на футбольний матч на стадіон прийшло 30 тис. осіб. Коли ціна підвищилась до 90 г.о., чисельність вболівальників на стадіоні скоротилась до 5 тис. осіб. Якщо вважати функцію попиту лінійною, то скільки вболівальників прийде на матч при ціні 20 г.о. за квиток. За якої максимальної ціни квитка вболівальники відмовляться від відвідування матчу?
3. Зі збільшенням доходу з 1500 до 2500 г.о. споживач став купувати не 10, а 13 одиниць товару. Розрахуйте еластичність попиту за доходом. Визначте тип товару за цим коефіцієнтом.
4. Продавець реалізує за день 50 кг яблук за ціною 6 г.о., його виручка складає...? Якщо при зниженні ціни на 50 копійок обсяг продажу зростає до 70 кг, то виручка буде...? Визначте еластичність попиту на яблука за ціною. Зробіть висновки.
5. Квиток у кіно коштує 4 г.о., при цьому кінотеатр відвідують 200 осіб за день. Кінотеатр розрахований на 325 глядачів. Директор кінотеатру

вважає, що попит на квитки високо еластичний $E = -5$ і вирішує знизити ціну квитка до 3,5 г.о.

а) визначте, чи правильним є його рішення. Чи дозволить зниження ціни квитків заповнити 125 глядацьких місць?

б) як внаслідок зниження ціни квитків зміниться виторг кінотеатру?

Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12]

ТЕМА 3. ТЕОРІЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

План семінарського заняття

1. Поняття «корисності». Сукупна та гранична корисності.
2. Кардиналістська теорія споживчої поведінки. Закони Госсена.
3. Ординалістська теорія споживчої поведінки:
  - а) криві байдужості. Гранична норма заміщення благ;
  - б) бюджетна лінія. Рівновага споживача.
4. Моделювання поведінки споживача на ринку товарів:
  - а) крива «доход-споживання» (криві Енгеля);
  - б) крива «ціна-споживання»;
  - в) ефект доходу і заміщення.

Теми для рефератів і доповідей

1. Особливості споживчої поведінки в умовах економічної кризи.
2. Закони Енгеля та Швабе – прикладні аспекти мікроекономіки.

Проблемні питання до теми

1. В чому полягає сутність принципу раціональності споживача?
2. Що мається на увазі під корисністю в економіці?
3. В чому полягає суть принципу спадної граничної корисності? Поясніть дію закону попиту на основі цього принципу.
4. В економічній теорії відомий так званий «парадокс Сміта»: вода є набагато кориснішою для людини, ніж алмази, але алмази коштують значно дорожче, ніж вода. Як би ви пояснили «парадокс Сміта»?
5. Які фактори визначають бюджетне обмеження споживача? Чи завжди споживач діє в рамках цього бюджетного обмеження? Які інші (крім грошового) види обмежень існують для споживача?

3 Розв'яжіть задачі:

1. Споживач вважає, що купувати одночасно 8 одиниць товару X та 3 одиниці товару Y, або 6 одиниць товару X і 4 одиниці товару Y рівноцінно. Знайдіть граничну норму заміщення товару X товаром Y.

2. Споживач витрачає весь свій дохід у 2000 г.о. на придбання двох товарів – X і Y . Ціна одиниці $X = 100$ г.о., ціна одиниці $Y = 200$ г.о. Оптимальний споживчий кошик (E_1) складається з 12 одиниць X і 4 одиниць Y . Зростання ціни товару X до 200 г.о. за одиницю призводить до зміщення точки рівноваги, тепер оптимальний кошик (E_2) включає $4X$ і $6Y$. Зниження ціни товару X до 50 г.о. за одиницю дає новий оптимум (E_3), кошик складається з $20X$ і $5Y$.

Покажіть графічно зміни рівноваги споживача, побудуйте криву «ціна-споживання», а на її основі – криву індивідуального попиту.

3. Студент полюбить чай з цукром, при цьому він завжди додає на склянку чаю 2 ложечки цукру, при іншому співвідношенні чаю та цукру він взагалі відмовиться від його споживання. Щотижневі видатки студента на чай з цукром становлять 2 грн. ціна ложки цукру – 5 коп., ціна склянки чаю – 15 коп.

Накресліть криві байдужості та бюджетну лінію споживача. Визначте точку рівноваги. Яка кількість цукру та чаю є для студента оптимальною в межах його бюджету?

4. В таблиці представлено дані про набори байдужості товарів X і Y , які забезпечують споживачеві різну корисність.

Рівень корисності U_1		Рівень корисності U_2	
Кількість товарів, одиниць			
<i>Товар X</i>	<i>Товар Y</i>	<i>Товар X</i>	<i>Товар Y</i>
1	9	2	10
2	7	3	8
4	4	5	5
7	2	8	3
9	1	10	2

Накресліть криві байдужості споживача. Яка з кривих байдужості відображає найбільш високий рівень корисності?

Побудуйте бюджетну лінію споживача, якщо відомо, що $P_x = 10$ г.о., $P_y = 10$ г.о., а дохід споживача = 100 г.о. Визначте, який набір товарів є оптимальним для споживача.

5. Бюджетна лінія споживача задається рівнянням $X + 2Y = 60$. Побудуйте графік бюджетної лінії. Визначте альтернативні витрати придбання додаткової одиниці товару X . Якою є абсолютна величина кута нахилу бюджетної лінії? Як зміниться положення бюджетної лінії, якщо:

а) за інших рівних умов дохід споживача зросте до 80 г.о.

б) ціна товару X зросте вдвічі, а ціна товару У і доход споживача залишаться без зміни.

Література: [1, 2, 6, 12, 16]

ТЕМА 4. МІКРОЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПТИМУМ ТОВАРОВИРОБНИКА. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА

План семінарського заняття

1. Підприємство як суб'єкт ринкових відносин. Виробнича функція.
2. Сукупний, середній та граничний продукт. Закон спадної граничної продуктивності.
3. Ізокванта. Ізокоста. Рівновага виробника.
4. «Шлях розвитку» і економія від масштабу.
5. Витрати фірми:
  - а) зовнішні і внутрішні витрати;
  - б) загальні, постійні, змінні, середні і граничні витрати.
6. Доходи і прибуток фірми:
  - а) загальний, середній і граничний доход фірми;
  - б) бухгалтерський, економічний і нормальний прибуток.

Теми для рефератів і доповідей

1. Види виробничих функцій: класична, неокласична (Кобба-Дугласа), лінійно-обмежена (Леонт'єва-Вальраса) та інші.
2. Галузевий оптимум розміру підприємства та його вплив на довгострокові витрати фірми.
3. Структура витрат студента ВУЗу.

Проблемні питання до теми

1. Чим можна пояснити надзвичайну різноманітність форм і розмірів фірм? Чому одні фірми зростають швидко, а інші – повільно?
2. Чому не можна приймати рішення про подальше виробництво, спираючись лише на дані дослідження виробничої функції?
3. Чому рівновага виробника досягається в точці дотику ізокости та ізокванти?
4. Для отримання максимального прибутку необхідно продати максимальну кількість продукції. Чи вірно це твердження і чому?
5. Поясніть наступне твердження: «Якби не діяв закон спадної продуктивності, можна було б виростити весь світовий обсяг картоплі на присадибній ділянці».

6. Покажіть на прикладах, в чому полягає різниця між внутрішніми і зовнішніми витратами. Які внутрішні та зовнішні витрати навчання в університеті? Чому вважають нормальний прибуток елементом витрат?

Розв'яжіть задачі:

1. Фірма планує виробляти 500 одиниць продукції на тиждень. Їй запропоновано декілька технологічно ефективних способів виробництва, представлених даними таблиці:

Варіанти технологій	Кількість одиниць	
	праці (L)	капіталу (K)
А	2	6
Б	3	4
В	4	3
Г	6	2

Визначте економічно ефективний варіант технології, якщо ціна одиниці праці - 10 г.о. на тиждень, ціна одиниці капіталу - 30 г.о. на тиждень. Зобразіть графічно оптимальний вибір фірми за допомогою ізокванти й ізокости.

2. Підприємець відкрив майстерню. Він вклав 50 000 г.о. у придбання обладнання, на 10 000 г.о. придбав сировини і матеріалів, 5 000 сплатив за річну оренду приміщення. Якби він поклав ці гроші в банк, то міг би отримати 12% річних. Якби він погодився працювати за наймом в іншій майстерні, то міг би отримувати 24 000 г.о. заробітної плати на рік.

Обчисліть величину бухгалтерського, економічного та нормального прибутку підприємця, якщо його сукупний річний виторг становить 120 000 г.о. Зробіть висновки.

3. Фірма нарощує обсяги виробництва у короткостроковому періоді. Її постійні витрати дорівнюють 60 тис. г.о. Динаміка змінних витрат задається даними таблиці:

Обсяг випуску, од.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Змінні витрати, тис. г.о.	0	45	85	120	150	185	225	270	325	390	465

а) на основі наведених даних розрахуйте і подайте у вигляді таблиці сукупні, середні сукупні, середні постійні, середні граничний виторг і економічний прибуток за ціною 55 г.о.;

б) побудуйте на графіку криві сукупних витрат і сукупного виторгу. Знайдіть точку беззбитковості;

в) визначте, як кожна з наступних подій вплине на величини різних видів витрат і розташування їх кривих:

- зросли транспортні витрати фірми;
- зросли витрати на рекламу продукції фірми;
- скоротився управлінський персонал;
- зросла орендна плата приміщення;
- зросли ціни енергоносіїв.

4. Менеджер загубила звітність щодо витрат фірми. Спробуйте її допомогти її відновити.

Q	FC	VC	TC	AVC	AFC	ATC	MC
0							
20						40	
40							16
60			1920				
80				30,25			
100					4	37,8	

5. Припустимо, що у виробництві певного продукту використовуються два ресурси: праця і капітал. Граничний продукт праці - 2 одиниці, граничний продукт капіталу - 5 одиниць, ціна одиниці праці становить 1 г.о., ціна одиниці капіталу - 20 г.о. Продукція фірми продається на конкурентному ринку за ціною 3 г.о. за одиницю.

Визначте, чи є обране фірмою співвідношення ресурсів оптимальним для максимізації прибутку. Якщо ні, то поясніть, як фірма повинна його змінити.

Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 17]

ТЕМА 5. РИНОК ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

План семінарського заняття

1. Ознаки та умови функціонування фірми на ринку досконалої конкуренції.

2. Попит та пропозиція в умовах досконалої конкуренції.

3. Ринкова рівновага в досконало конкурентній галузі.

4. Досконала конкуренція та ефективність. Переваги та недоліки ринку досконалої конкуренції.

Теми для рефератів і доповідей

1. Чесні і нечесні методи конкуренції у вітчизняній практиці.
2. Модель досконалої конкуренції у працях економістів різних економічних шкіл і напрямів.

Проблемні питання до теми

1. Чим визначається структура ринку? Чому важливо знати структуру ринку? Які критерії можна запропонувати для оцінки тієї чи іншої структури ринку?
2. Які критерії ринкової структури є необхідними і достатніми для класифікації ринку як ринка досконалої конкуренції?
3. Які методи ринкового ціноутворення складаються в умовах ринку досконалої конкуренції? Яким чином вони співвідносяться з концепцією «справедливої ціни»? Чи є ціна на досконало конкурентному ринку справедливою?
4. Якими можуть бути результати функціонування фірми на ринку досконалої конкуренції в умовах рівноваги?
5. Чи є досконало конкурентна рівновага ефективною?
6. Строго кажучи, «чиста» конкуренція ніколи не існувала, ймовірно, не буде існувати. Навіщо тоді її вивчати?

Розв'яжіть задачі:

1. Функція сукупних витрат конкурентної фірми має вигляд $TC = 60 + 2Q^2$.

Визначте результат діяльності фірми, якщо вона виробляє 20 одиниць продукції і реалізує їх на досконало конкурентному ринку за ціною 40 г.о. за одиницю.

2. Фірма працює в умовах досконалої конкуренції. Функція її сукупних витрат має вигляд: $TC = 0,2Q^2 + 15Q + 50$. Ринкова ціна товару становить 25 г.о. за одиницю.

Визначте, який обсяг випуску дозволить фірмі максимізувати прибуток.

3. Фірма нарощує обсяги виробництва у короткостроковому періоді. Її постійні витрати дорівнюють 60 тис. г.о. Динаміка змінних витрат задається даними таблиці:

Обсяг випуску, од.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Змінні витрати, тис. г.о.	0	45	85	120	150	185	225	270	325	390	465

а) розрахуйте сукупні, середні сукупні, середні постійні, середні змінні, а також граничні витрати фірми; визначте величину сукупного та граничного виторгу, а також економічного прибутку фірми за наступними цінами: $P_1 = 50$, $P_2 = 40$, $P_3 = 30$;

- б) визначте оптимальні обсяги виробництва за методом TRTC;
- в) визначте оптимальні обсяги виробництва за методом MRMC;
- г) визначте за якої ціни фірма буде готова зупинити виробництво;
- д) визначте короткострокову криву пропонування фірми.

4. У конкурентній галузі функціонує 1000 фірм з однаковими витратами виробництва. Граничні витрати випуску 50 од. продукції на місяць для кожної фірми складають 25 г.о.; 60 од. - 30 г.о.; 70 од. - 50 г.о. Ринкова ціна продукції складає 30 г.о. Визначте:

- а) яким буде місячний обсяг галузевої пропозиції?
- б) яким він стане, якщо ціна продукції зросте до 60 г.о.?

5. Сукупні витрати конкурентної фірми, що працює у короткостроковому періоді, задаються $TC = 100 + 2Q^2 + Q^2$. Визначте:

- а) аналітичний вираз для граничних, середніх сукупних та середніх змінних витрат фірми;
- б) який обсяг продукції у короткостроковому періоді буде виробляти фірма, якщо ринкова ціна на її продукцію становить 40 г.о. за одиницю, якими при цьому будуть результати діяльності фірми?

Література: [1, 2, 3, 5, 6, 11, 12, 15, 16, 17, 18]

ТЕМА 6. МОНОПОЛЬНИЙ РИНОК

План семінарського заняття

1. Ознаки та умови функціонування фірми на ринку чистої монополії. Види монополій.
2. Поведінка монополіста у короткостроковому і довгостроковому періодах (визначення ціни та обсягів виробництва).
3. Діагностування монопольної влади.
4. Цінова дискримінація: умови, види, наслідки.
5. Економічні наслідки монополізації галузі.
6. Державне регулювання монополій. Антимонопольна політика.

Теми для рефератів і доповідей

1. Природні монополії України: сутність, особливості та проблеми державного регулювання.
2. X-неефективність на прикладі вітчизняних монополій.
3. Монополії та науково-технічний прогрес.

Проблемні питання до теми

1. Який з чинників слід розглядати як найбільш вагомий для виникнення монополії в довгостроковому періоді?
2. Охарактеризуйте бар'єри, які запобігають появі конкурентів на монополізованому ринку. Як кожен з них може привести до створення монополії?
3. Якої умови повинен дотримуватись монополіст, якщо він прагне збільшити обсяг продажу своєї продукції?
4. Чому монополіст не може призначити будь-яку ціну і виробити будь-яку кількість товару?
5. Яким чином цінова еластичність попиту впливає на поведінку монополіста?

Розв'яжіть задачі:

1. Попит на продукцію фірми заданий рівнянням: $P = 100 - Q$. Функція граничних витрат фірми має вигляд: $MC = 10 + Q$. Визначте обсяг виробництва і ціну продукції, якщо:
  - а) фірма функціонує як проста монополія;
  - б) фірма функціонує в умовах досконалої конкуренції;
  - в) порівняйте одержані результати і зробіть висновки.
2. Граничні витрати фірми-монополіста дорівнюють 40 г.о., а еластичність попиту на продукцію фірми $E_D = |-5|$. Визначте:
  - а) ціну яку повинен встановити монополіст, щоб максимізувати прибуток;
  - б) індекс Лернера для цієї фірми;
3. Кінотеатр «Дружба» займає монопольне положення в місті. З метою збільшення прибутку власник кінотеатру вирішує вдатися до цінової дискримінації і встановити різні ціни на денні та вечірні сеанси, керуючись тим, що еластичність попиту на квитки на денні сеанси становить $E_D = |-3|$, а на вечірні сеанси – $E_D = |-1,5|$.
Визначте, які ціни на квитки встановить власник кінотеатру, якщо його граничні витрати становлять 20 г.о.
4. Функція попиту на монополізованому ринку має вигляд: $Q_D = 201 - P$; функція загальних витрат $TC = Q^2 + Q + 100$.
За якою ціною буде продаватися продукція при прагненні монополії до максимуму: а) прибутку; б) виручки?
5. Залежність між ціною на товар монополіста і величиною попиту на нього описується формулою: $P_D = 10 - Q$; функція загальних витрат має вигляд: $TC = 2Q^2 - 2Q - 6$. Визначте:
  - а) за якого обсягу продукції фірма-монополіст буде максимізувати свій

прибуток. Чому дорівнюватиме цей прибуток?

б) якими б мали бути рівноважна ціна та рівноважний обсяг продукції, коли б галузь була досконало конкурентною?

Література: [1, 2, 6, 12, 13, 16, 19, 24, 25]

ТЕМА 7. МОНОПОЛІСТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ ТА ОЛІГОПОЛІЯ

Розділ 1 Ринок монополістичної конкуренції

План семінарського заняття

1. Ознаки та умови функціонування фірми на ринку монополістичної конкуренції.

2. Поведінка фірми на ринку монополістичної конкуренції у короткостроковому і довгостроковому періодах (визначення ціни та обсягів виробництва).

3. Суть і передумови розвитку нецінової конкуренції. Роль реклами на ринку монополістичної конкуренції.

4. Ефективність ринку монополістичної конкуренції.

Теми для рефератів і доповідей

1. Нецінова конкуренція як джерело отримання фірмою економічного прибутку.

2. Побічні ефекти диференціації продукції та реклами.

Проблемні питання до теми

1. Назвіть спільні риси та відмінності монополістичної конкуренції порівняно з досконалою конкуренцією та чистою монополією.

2. Чому цінова конкуренція малоефективна в умовах ринків з диференціацією продукції? Яким чином можна було б підвищити значущість цінової конкуренції в таких умовах?

3. Припустимо, що всі фірми в галузі монополістичної конкуренції утворили одну велику фірму. Чи зможе виготовити ця нова фірма таку ж велику кількість різних марок товарів?

4. Чи можна стверджувати, що високі витрати на рекламу гальмують розвиток виробництва?

5. Поясніть, чому обсяг надлишкових виробничих потужностей для певної фірми на ринку монополістичної конкуренції обернено пропорційний ціновій еластичності попиту на продукцію.

Виберіть вірну відповідь:

1. *Фірми на ринку монополістичної конкуренції мають обмежений контроль над цінами через:*

- а) наявність значного числа фірм-конкурентів;
- б) відносно вільний вступ фірм в галузь і вихід з неї;
- в) відносно малу ринкову частку окремої фірми;
- г) всі відповіді вірні.

2. *За умов монополістичної конкуренції граничний виторг для всіх обсягів випуску, крім першої одиниці:*

- а) перевищує ціну;
- б) дорівнює ціні;
- в) нижчий за ціну;
- г) всі відповіді не вірні.

3. *В умовах монополістичної конкуренції індекс Лернера:*

- а) більше нуля, але менше одиниці;
- б) дорівнює нулю;
- в) дорівнює одиниці;
- г) більше одиниці.

4. *Яке з перелічених тверджень не є ознакою монополістичної конкуренції?*

- а) фірма змушена враховувати реакцію свого конкурента;
- б) товар кожного продавця є недосконалим заміником товарів інших фірм;
- в) ринок складається з відносно великої кількості продавців, кожен з яких володіє невеликою часткою ринку;
- г) ринок не має бар'єрів для входу та виходу.

5. *Модель монополістичної конкуренції характеризується тим, що:*

- а) крива попиту на продукцію фірми співпадає з кривою граничного виторгу;
- б) граничний виторг дорівнює ціні за всіх обсягів випуску;
- в) крива попиту на продукцію фірми є спадною;
- г) крива попиту на продукцію фірми є горизонтальною прямою.

Визначте правильним чи неправильним є твердження:

1. Монополістична конкуренція поєднує значний розвиток конкуренції з незначною монопольною владою.

2. На ринках монополістичної конкуренції не досягається ефективне використання ресурсів.

3. Якщо монополія в галузі замінюється монополістичною конкуренцією, то від цього виграють продавці.

4. Монополістичний конкурент одночасно визначає обсяг випуску і

ціну продукції.

5. Монополістичний конкурент визначає обсяг випуску за правилом $P = MC$.

Розв'яжіть задачі:

1. Функція сукупних витрат фірми, яка діє на ринку монополістичної конкуренції описується рівнянням $TC = 200 + 30Q$, функція попиту на продукцію фірми $P = 60 - 0,2Q$.

Визначте оптимальний обсяг випуску і ціну, які дозволяють максимізувати прибуток фірми.

2. Граничний виторг фірми, яка діє на ринку монополістичної конкуренції описується рівнянням $MR = 20 - Q$, граничні витрати $MC = 3Q - 10$.

Визначте величину надлишкових виробничих потужностей фірми в одиницях річного випуску, якщо мінімальні довгострокові середні витрати становлять 11 г.о.

3. Фірма діє в умовах монополістичної конкуренції. Функція її сукупних витрат описується рівнянням $TC = 3Q^2 + 8$, функція попиту $P = 64 - Q$. Після проведення рекламної кампанії, витрати на яку склали $C_p = 6Q + 10$, попит збільшився і склав $P = 76 - 2Q$.

Визначте оптимальний обсяг випуску і ціну, які встановить монополіст на свою продукцію до і після рекламної кампанії. Дайте характеристику ефективності реклами.

4. Попит на продукцію фірми-виробника цукерок, що максимізує прибуток в умовах монополістичної конкуренції, відображається функцією: $Q_D = 20 - P/4$. Які граничні витрати має фірма - монополістичний конкурент, якщо рівноважна ціна дорівнює 44 г.о.?

5. На ринку монополістичної конкуренції функція попиту $Q_D(A) = 15 - 5P_A + 4P_B$. Функція загальних витрат: $TC_A = 20 + 3Q_A$ од. Визначте значення P_A і P_B при встановленні довгострокової рівноваги.

Література: [1, 2, 6, 7, 11, 13, 17, 25]

Розділ 2 Ринок олігополії

План семінарського заняття

1. Ознаки та умови функціонування фірми на ринку олігополії.
2. Основні моделі дуополії (Неша, Курно, Штакельберга, Бертрана).
3. Типи ціноутворюючої поведінки фірми-олігополіста.
4. Економічні наслідки олігополії.

Теми для рефератів і доповідей

1. Сучасні картелі та стратегія їх поведінки на світових ринках.
2. Свідоме суперництво: олігополістичні цінові війни.

Проблемні питання до теми

1. Які характерні риси притаманні ринку олігополії? Порівняйте ці ознаки з іншими ринковими структурами.
2. В якій моделі олігополії обсяг виробництва в галузі буде вище: в умовах рівноваги Курно, рівноваги Штакельберга або рівноваги Бертрана?
3. Які методи ціноутворення використовують олігополісти? Які умови існування лідерства в цінах і цінової дискримінації на ринку олігополії?
4. Які умови необхідні, щоб картельна угода була ефективною для її учасників?
5. Яким чином можна оцінювати ефективність олігополії і ступінь олігополістичної залежності на ринку? Чи завжди витрати олігополії перевищують зиски від неї?
6. Які засоби державної політики використовуються для регулювання ринку олігополії? Чи завжди таке регулювання необхідно і вигідно з точки зору суспільного добробуту?

Розв'яжіть задачі:

1. У галузі діють 2 фірми, граничні витрати яких однакові та дорівнюють 20 г.о. Попит на продукцію галузі описується рівнянням $P = 100 - 2Q$. Визначте:
  - а) обсяг виробництва за умов, що галузь є конкурентною;
  - б) обсяг виробництва за умови, що фірми об'єднуються в картель.
2. У моделі дуополії Курно функція попиту на продукцію описується рівнянням: $P = 100 - Q$. Граничні витрати обох фірм однакові та дорівнюють 10 г.о. Визначте:
  - а) функції реакції Курно кожної з фірм, дайте графічну ілюстрацію;
  - б) обсяги випуску галузі в цілому та кожної фірми, ринкову ціну, а також прибуток фірм, якщо вони діють самостійно;
  - в) як зміняться ці величини, якщо фірми об'єднуються у картель;
  - г) параметри рівноваги на ринку в умовах вільної конкуренції.
3. Ринковий попит описується рівнянням $P = 90 - 0,1Q$. Кожна фірма, що діє на ринку має граничні витрати 40 г.о. Знайдіть обсяги випуску галузі в цілому та кожної фірми, ринкову ціну, а також прибуток фірм в наступних структурах:
  - а) на ринку діють дві фірми в умовах моделі Курно;
  - б) на ринку діють дві фірми в умовах моделі Штакельберга;
  - в) на ринку діє єдина фірма.

4. Галузевий попит олігополіста, що виробляє диференційоване благо, змінюється в залежності від ціни наступним чином: $Q_D = 12 - P$ якщо $5 < P \leq 12$, $Q_D = 22 - 3P$, якщо $2 < P \leq 5$, $Q_D = 38 - 11P$, якщо $0 < P \leq 2$. Функція витрат фірми-олігополіста має вигляд $TC = 3Q + 0,5Q^2 + 2$.

За якого обсягу випуску олігополіст одержить максимальний прибуток? Представте результат рішення графічно.

5. На олігополістичному ринку галузевий попит має вигляд $Q_D = 70 - P$; $AVC = 70$; $FC = 100$. Визначити ціну та обсяг, які максимізують прибуток. Як зміниться величина прибутку, якщо фіксовані витрати збільшаться до 3 000 г.о.?

Література: [1, 2, 5, 6, 7, 8, 12, 17, 19, 25]

ТЕМА 8. РИНКИ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

План семінарського заняття

Розділ 8.1. Ринок праці

1. Праця як фактор виробництва.
2. Заробітна плата. Диференціація ставок заробітної плати.
3. Попит та пропозиція праці в умовах досконалої конкуренції.
4. Попит та пропозиція праці в умовах недосконалої конкуренції:
  - а) монополія на ринку праці;
  - б) монопсонія на ринку праці
  - в) двостороння монополія на ринку праці.

Розділ 8.2. Ринок землі.

1. Особливості попиту та пропозиції землі.
2. Економічна рента: чиста і диференційна.
3. Формування ціни землі.

Розділ 8.3. Ринок капіталу

1. Капітал як фактору виробництва.
2. Інвестиційні рішення підприємства.
3. Ставка позичкового відсотку.
4. Дисконтування.

Теми для рефератів і доповідей

1. Роль профспілок на національному ринку праці.
2. Актуальні проблеми ринку землі в Україні.
3. Зв'язок ставки позичкового відсотку та динаміки й структури інвестицій в Україні

Проблемні питання до теми

1. У чому полягає відмінність чинників, які визначають попит на ресурси, від чинників, які визначають попит на продукти?
2. Яким повинно бути поєднання ресурсів для виробництва заданого рівня обсягу продукції з найменшими витратами? Яке поєднання ресурсів буде максимізувати прибуток фірми? Виведіть правило максимізації прибутку з відомого вам правила $P = MC$.
3. Назвіть причини диференціації заробітної плати?
4. Яка роль дисконтування в прийнятті інвестиційних рішень?
5. Ефективність інвестицій у людський капітал. Чи завжди більш висока оплата праці відповідає більш високому рівню освіти?

Розв'яжіть задачі:

1. Для деякої фірми кількість робітників є єдиним змінним фактором виробництва. Ціна одиниці продукції фірми становить 30 г.о.

Кількість робітників	1	2	3	4	5	6	7	8
Обсяг випуску, од.	20	39	52	62	69	74	78	81

Визначте та покажіть графічно:

- а) обсяг попиту фірми на працю, якщо ринкова ставка заробітної плати становить 175 г.о. на місяць.
- б) яку максимальну кількість робітників може найняти фірма, якщо держава встановить мінімальну заробітну плату на рівні 200 г.о. на місяць?
- в) яким повинно бути рішення адміністрації фірми щодо звільнення робітників, якщо під тиском профспілки фірма змушена підвищити місячну заробітну плату з 175 г.о. до 250 г.о.?

2. Попит на землю описується рівнянням $Q_D = 140 - 3R$, де Q_D – площа землі (га), R – величина ренти (тис. г.о. за 1 га). Пропонування землі становить 80 га

Визначте:

- а) рівноважну величину ренти;
  - б) ціну 1 га землі, якщо процентна ставка становить 15%;
  - в) наслідки встановлення граничного рівня ренти 10 тис. г.о.
3. Фірма бажає придбати виробниче устаткування, яке приносило б їй дохід протягом трьох років: 100 тис. г.о. за перший рік, 115 тис. г.о. - за другий рік, 135 тис. г.о. – за третій. Залишкова вартість устаткування наприкінці третього року становитиме 150 тис. г.о.

Визначте максимальну суму, яку фірма може заплатити за устаткування, якщо ставка проценту становить 14%.

4. Визначте більш ефективний інвестиційний проект, якщо ставка проценту становить 20%.

	Прибуток (тис. г.о.)			
	1 рік	2 рік	3 рік	Загалом
Проект №1	0	200	400	600
Проект №2	80	250	250	580

5. Фірма бажає придбати виробниче устаткування, яке приносило б їй дохід протягом трьох років: 110 тис. г.о. за перший рік, 121 тис. г.о. за другий рік, 133 тис. г.о. - за третій.

Визначте максимальну суму, яку фірма може заплатити за устаткування, якщо ставка відсотку становить 10 %.

Література: [1, 2, 3, 4, 5,7, 10, 11, 12, 13,16, 18, 19]

ТЕМА 9 ЗАГАЛЬНА РІВНОВАГА ТА ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ

План семінарського заняття

1. Часткова та загальна рівновага. Ефект зворотного зв'язку.
2. Розподіл ресурсів. Ефективний розподіл ресурсів.
3. Розподіл товарів. Ефективний розподіл товарів.
4. Ефективність виробництва і загальна рівновага.

Теми для рефератів і доповідей

1. Держава як самостійний господарський суб'єкт.
2. Економічна роль держави в ринковій економіці і теорія суспільного вибору.
3. Функції суспільної корисності як специфічний інструмент економічного аналізу.

Проблемні питання до теми

1. Яким чином на основі таблиці витрат і результатів аналізується загальна економічна рівновага?
2. Визначте цільове призначення і практичне значення аналізу часткової і загальної рівноваги.
3. Як співвідносяться суспільний добробут і соціальна справедливість?
4. Чи можливе вирішення конфлікту між економічною ефективністю та соціальною справедливістю.
5. Охарактеризуйте модель загальної рівноваги Вальраса.

Розв'яжіть задачі:

1. Попит на товар задається рівнянням $Q_D = 100 - 2p$, а пропозиція становить $Q_S = p - 100$.

Побудуйте криві попиту і пропозиції. Визначте, чи може встановитись рівновага на такому ринку. Якою повинна бути умова рівноваги?

2. Припустимо, що в економіці виробляються 2 товари А і В з відповідними кривими попиту і пропозиції: $Q_D(A) = 40 + 4P_B - 6P_A$, $Q_S(A) = -12 - 2P_B + 4P_A$, $Q_D(B) = 50 + 2P_A - 4P_B$, $Q_S(B) = -10 - P_A + 2P_B$.

а) знайдіть рівноважну ціну на ринку товару В, якщо ціна товару А становить 16 г.о.;

б) яким буде співвідношення між обсягами попиту та пропозиції на кожному з ринків, якщо ціна товару А становитиме 15 г.о., а товару В – 17 г.о.?

в) як будуть змінюватись ціни на обох ринках для відновлення рівноваги?

3. Припустимо, що попит на ринку апельсинів задається рівнянням $Q_D = 8 - P$; пропозиція: $Q_S = P - 1$. Визначте:

а) рівноважну ціну (г.о.) і рівноважний обсяг продукції (т);

б) величини надлишків споживачів і виробників та величину сукупного надлишку;

в) припустимо, що уряд встановлює ціну 6 г.о. Проаналізуйте цю ситуацію з точки зору Парето-ефективності, втрат і вигод споживачів і виробників;

г) як зміниться ситуація, якщо уряд встановить виробничу квоту у розмірі 2 т.?

д) подайте графічну ілюстрацію.

4. Припустимо, що попит задається рівнянням: $Q_D = 100 - 2P$; пропозиція становить: $Q_S = P - 100$.

а) побудуйте криві попиту та пропозиції;

б) визначте, чи може встановитись рівновага на такому ринку? в) якою повинна бути умова рівноваги?

5. Функція попиту на газ має вигляд: $Q_D(\Gamma) = 2,6P_H - 4,8P_\Gamma$; функція його пропозиції: $Q_S(\Gamma) = 13,6 + 2,4P_\Gamma + 0,6P_H$, де P_H і P_Γ – відповідно ціни газу і нафти.

За яких цін на дані енергоносії обсяги попиту і пропозиції газу дорівнюватимуть 20 млн. м³?

Література: [1, 2, 21, 6, 17, 22, 25]

ТЕМА 10. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

План семінарського заняття

1. Інституціональна природа сучасної фірми.
2. Негативні та позитивні зовнішні ефекти.
3. Суспільні блага і суспільний вибір.
4. Ринки з асиметричною інформацією.

Теми для рефератів і доповідей

1. Асиметрична інформація: сутність і наслідки.
2. Поняття та економічний зміст зовнішніх ефектів (екстерналій). Інтерналізація зовнішніх ефектів. Теорема Коуза.
3. Приватні та суспільні блага. Попит на суспільні блага і теорія оподаткування.

Проблемні питання до теми

1. Розкрийте суть теорії трансакційних витрат та охарактеризуйте їх види.
2. Якими є наслідки позитивного зовнішнього ефекту?
3. Якими є наслідки негативного зовнішнього ефекту?
4. Поясніть дію податку, як інструменту впливу на зовнішні ефекти.
5. Розкрийте основні причини неспроможності ринку.

Розв'яжіть задачі:

1. Припустимо, що податок на прибуток стягується за однаковою ставкою у розмірі 30% з усього доходу, що перевищує 5 000 г.о.

а) розрахуйте граничну і середню норму податку з наступних рівнів доходу: 1) 3 000 г.о.; 2) 9 000 г.о.; 3) 12 000 г.о.; 4) 20 000 г.о.

б) даний податок є прогресивним чи регресивним?

в) припустимо, що структура податку змінена так, що доход, що перевищує 5 000 г.о., обкладається, як і раніше, податком за ставкою 30%, але ставка зростає до 50% при доході, що перевищує 10 000 г.о.

Визначте граничну і середню норму податку за рівнів доходу, вказаних у пункті а).

г) у цьому випадку податок є прогресивнішим, ніж раніше, чи менш прогресивним?

2. Природна монополія, авансований капітал якої становить 10 млн. г.о., забезпечує місто електроенергією. Середня норма прибутку в економіці оцінюється у 15%. Сукупні витрати фірми на постачання 100 млн. кВт

електроенергії на рік становлять 7 млн. г.о. Визначте, яку ціну 1 кВт електроенергії повинна визначити міська адміністрація, що здійснює регулювання діяльності природних монополій.

3. Дві фірми, що виробляють розчинники для фарб, скидають відходи виробництва в озеро. Студенти-екологи з'ясували, що в даний час у воді міститься 10 умовних одиниць шкідливих викидів - по 5 від кожної фірми, у той час як не створюють загрози для здоров'я людей лише 4 їхні одиниці. Місцева адміністрація готова прийняти рішення про примусове скорочення викидів на 3 одиниці для кожної фірми. Студенти-економісти, яких екологи залучили до досліджень, обчислили сукупні вигоди та сукупні витрати на знищення викидів для кожної фірми:

Одиниці знищених викидів	Сукупна суспільна вигода	Сукупні витрати знищення викидів фірми 1	Сукупні витрати знищення викидів фірми 2
0	0	0	0
1	300	50	125
2	550	150	250
3	750	300	375
4	900	500	500
5	1000	750	625

Вони не погоджуються з рішенням адміністрації і вважають його недостатньо ефективним. Яке більш ефективне вирішення проблеми скорочення шкідливих викидів знайшли студенти-економісти?

4. На розгляд комітету з проблем екології послідовно були подані чотири природоохоронних проекти: А, Б, В, Г. При цьому сукупні суспільні витрати, пов'язані з реалізацією кожного наступного проекту, перевищували витрати попередніх:

Проект	Сукупні суспільні витрати, млн. г.о.	Сукупні суспільні вигоди, млн. г.о.
А	5	7
Б	9	13
В	14	18
Г	20	21

Обґрунтуйте, який з поданих природоохоронних проектів доцільно реалізувати.

5. Припустимо, що суспільство складається з 5 індивідів, кожний з яких має функцію попиту на суспільне благо: $Q_D = 20 - P$.

Сукупні витрати на придбання суспільного блага становлять: $TC = 50Q$. Визначте аналітично та графічно оптимальний обсяг суспільного блага.

Література: [1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 17, 25].

Рекомендована література

1. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка: підручник: У 2-х кн. – Кн. 2: Мікроекономіка / за ред. С.М. Панчишина. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: «Знання». – 2014. – 390 с.
2. Ачкасов А.С. Мікроекономіка. Тренінг курс: Навч. посіб./А. С. Ачкасов, І. А. Островський – Харків: ХНАМГ. 2012. – 247 с.
3. Базилевич В.Д. Мікроекономіка : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
4. Базилевич В. Д. Мікроекономіка: Практикум: Навч. посіб. /В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. [За ред. В. Д. Базилевича]. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання, 2012. – 491 с.
5. Білецька Л.В. Економічна теорія: Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 688 с.
6. Базілінська О. Я. Мікроекономіка : навч. посібник для студ. / О. Я. Базілінська, О. В. Мініна ; за ред. О. Я. Базілінської. – 3-є вид., перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 348 с.
7. Задоя А.О. Мікроекономіка. Курс лекцій та вправи : навч. посіб. Київ: Знання, 2002. 211 с.
8. Задоя А.О., Задоя О.А. Мікроекономіка: навчальний посібник [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 148 с.
9. Косік А. Ф. Мікроекономіка. Практикум: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів / А. Ф. Косік, Г. Е. Гронтковська. – 3-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2017. – 420 с.
10. Мікроекономіка: підручник / А.І. Ігнатюк та ін. Київ: Ліра-К, 2023. 419 с.
11. Панчишин С.М. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка : підручник: У 2-х кн. – Кн. 2: Мікроекономіка. Київ : Знання, 2014. 390 с.
12. Попов О.Є. Мікроекономіка: навчально-практичний посібник для самостійного вивчення дисципліни/ О.Є. Попов, В.І. Отенко, І.М. Колесніченко та ін.; за заг. ред. О.Є. Попова. – Х.: Вид.ХНЕУ, 2013. – 336 с.
13. Мікроекономіка: Підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А. П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.
14. Петрушенко Ю.М. Мікроекономіка. Теорія та приклади розв'язання задач. – К.: «Університетська книга». – 2014. – 320 с.

15. Поплавська Ж.В. Мікроекономіка: Теорія і практика управлінської економіки. Навчальний посібник /Ж.В. Поплавська, О.Й. Криса. – К.: «Алерта», - 2017. – 270 с.
16. Тарасевич В.М. Економічна теорія. Мікроекономіка/ К.: «Знання», 2012.- 134 с.
17. Уфимцева О. Ю. Мікроекономіка. Курс лекцій: Підручник. /О.Ю. Уфимцева. – Дніпропетровськ.: ПДАБА, – 2012. – 174 с
18. Microeconomics / Campbell R. McConnell [et. al.] 12th Canadian ed. McGraw - Hill Ryerson., 2010, 424 p.
19. Microeconomics / Paul Krugman, Robin Wells. 5th ed. - Worth Publishers, 2017, 688 p.
20. Principles of Microeconomics/ N. Gregory Mankiw. 8th ed. - Cengage Learning, 2017, 528 p.
21. Microeconomics/ D. Besanko, R. Braeutigam. 5th ed. – Wiley, 2013, 816 p.
22. Microeconomics/ R. Pindyck, D. Rubinfeld. 9th Ed. – Pearson, 2017, 784 p.
23. Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/index>.
24. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
25. Міністерство доходів і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/ru/>.
26. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>.
27. Статистика України : науковий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
28. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.
29. Освітній портал Coursera [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coursera.org/learn/microeconomics>